
Bir İktisat Politikası Amacı Olarak Gelir Dağılımı: Türkiye Örneği (1994-2007) Analizi*

Yeşim KUBAR**

ÖZET

Ülkemizde gelir dağılımı eşitsizliği Cumhuriyetin ilanından sonraki dönemlerde önemli bir sorun olarak görülmemiş ve arka planda itilmiştir. Toplumsal kalkınma ve gelir dağılımı arasındaki ilişki dikkate alınmamıştır. Bu dönemde üzerinde önemle durulan konular toplumsal gelişim, kalkınma sorunu ve üretim artışının sağlanması olmuştur. Gelir dağılımı eşitsizliğinin kalkınmanın önünde bir engel olduğu fark edilmemiştir. Literatürde ilk çalışma 1963 yılında yapılmış ve gelir dağılımı sorunu olarak, gelirin fonksiyonel bölüşümü algılanmıştır. Ancak Türkiye gibi sanayileşme sürecinde olan, toprakları geniş yeraltı ve üstü kaynak zenginliğine sahip, bölgesel kalkınma farkını ortadan kaldıramamış bir ülkede milli gelirin fonksiyonel dağılımı kadar kişisel ve bölgesel dağılımı da iktisadi açıdan analiz edilmesi gereken konular arasında yer almalıdır. Gelir dağılımı ve gelir dağılımının 1994- 2007 döneminde Türkiye'deki etkisinin ele alındığı bu çalışmada temel amaç, gelir dağılımı üzerine teorileri incelemek ve ülkemizde Gelir dağılımının nasıl bir gelişme izlediğini görebilmektir.

Anahtar Kelimeler: Gelir, Gelir Dağılımı Eşitsizliği, Türkiye'de Gelir Dağılımı.

INCOME DISTRIBUTION AS AN ECONOMIC POLICY OBJECTIVES: THE TURKISH CASE (1994-2007) ANALYSIS

ABSTRACT

Inequality of income distribution in our country wasn't considered an important problem during the period after the declaration of the Republic, and it was pushed behind other outstanding issues. The relationship between social development and income distribution wasn't taken seriously. The issues that took precedence were social improvement, the problem of development and the attempt to increase productivity. It escaped from notice that the inequality of income distribution is a big obstacle on the way to development. The first study in literature of the problem of income distribution was conducted in 1963, and the functional division of income was perceived as the problem of income distribution. However, in a country like Turkey which is in the process of industrialization, which has rich resources both on and under the ground, and which has been unable to eliminate regional differences of development, the personal and regional distribution of national revenue must be included in the issues to be statistically analyzed as well as the functional distribution of national revenue. In this study, in which the distribution of income and its effect in Turkey between 1994 and 2007 are dealt with, the basic aim is to examine the theories on income distribution and to see what kind of a progress the distribution of income followed.

Key Words: Income, Revenue, The Equality of Income Distribution, The Distribution of Income in Turkey.

*Bu çalışma Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı'nda Doç.Dr.Zeynep Karaçor danışmanlığında yürütülmüş olan "Bir İktisat Politikası Amacı Olarak Gelir Dağılımı: Türkiye Örneği (1994-2007) Analizi" başlıklı yüksek lisans tezinin özetidir.

**Arş.Gör., Selçuk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü.

1. GİRİŞ

Gelir dağılımı eşitsizliği, gelişmekte olan ve gelişmiş ülke farkı gözetilmeksizin tüm Dünyada yaşanan büyük bir sorundur. Enflasyon, büyüme vb. dengesizliklere çözüm bulunurken gelir dağılımı eşitsizliği sorununa halen bir çözüm bulunamamıştır. Gelir dağılımı eşitsizliği sadece Dünya ülkeleri arasında yaşanan bir sorun değil, aynı zamanda bir ülkede bölgeler ve kişiler arasında da yaşanan bir sorundur. Türkiye’de de gelir dağılımı eşitsizliği sorunu, uzun süredir yaşanmakta ve hazırlanan kalkınma planları sayesinde bu sorun çözülmeye çalışılmaktadır.

Türkiye ekonomisi, ülke içi veya ülke dışı konjonktürel süreçten oldukça etkilenmektedir. Değişik yıllarda finansal krizler sonrası alınan tedbirler ve mali sektördeki göz ardı edilen sorunlar sabit ve dar gelirliileri olumsuz etkilemiş var olan gelir dağılımı eşitsizliğini körüklemiştir. Dünyadaki gelir dağılımı da ülkemizden pek farklı değildir. Zengininin daha zengin, fakirinin daha fakirleşeceği bir yapının hâkim olduğu, Dünya Bankası ve OECD gibi kuruluşların verilerinde çok net bir şekilde görülebilmektedir. Sonuç olarak gelir dağılımı ülkeler için çözülmesi zor problemlerden birisidir. Bu nedenle, iktisat politikasının amaçlarından biri olan gelir dağılımı eşitsizliğini gidermeye yönelik olarak para ve maliye politikası araçları kullanılmaktadır. Maliye politikası araçları ile ekonominin büyük bir kısmına müdahale edilmekte, para politikası araçları ile milli geliri artırmak, işsizliği azaltmak ve fiyat istikrarını sağlamak mümkün olmaktadır.

Bu çalışmada gelir ve gelir dağılımı kavramları incelenmiş ve ilgili kavramlar tanımlanmış, literatürdeki gelir dağılımı çeşitleri kısaca açıklanmıştır. Daha sonra gelir dağılımı eşitsizlik ölçüm metotlarına kısaca değinilmiştir. Türkiye’de gelir dağılımının seyri 1994- 2007 dönemine yönelik kişisel ve fonksiyonel olarak ele alınmış, gelir dağılımının iyileştirilmesine yönelik önerilerde bulunulmuş son olarak Türkiye’deki mevcut durumla birlikte gelir dağılımı adaleti konusunda neler yapılabileceği ifade edilmeye çalışılmıştır.

2. GELİR VE GELİR DAĞILIMI

Gelir, üretim ve hizmet süreçlerinin sonucu olarak, gerçek ve tüzel kişilerin elde ettikleri parasal kazanımdır. Mal ve hizmet üretiminde kullanılan tüm girdilerin giderleri ile araç ve gerecin aşınma payları satış fiyatından çıkarıldığında geriye kalan fazlanın yani net katma değer, sürece katılan işçilere ve sermaye sahiplerine düşen bölümü, onların gelirini oluşturmaktadır (Kepenek, 2000: 451).

Ülkemizde gelirin tanımı; bir gerçek kişinin, bir takvim yılı içinde elde ettiği kazanç ve iratların safi tutarı şeklinde yapılmaktadır. 4369 sayılı kanunla, gelirin tanımı yeniden yapılarak, gerçek kişilerin tasarruf veya harcamalarına kaynak teşkil eden her türlü kazanç ve iratların safi tutarı da 01.01.1999 tarihinden itibaren gelir olarak nitelendirilmektedir. Gelire giren kazanç ve iratlar; ticari kazançlar, zirai kazançlar, ücretler, serbest meslek kazançları, gayrimenkul sermaye iratları, menkul sermaye iratlarından oluşmaktadır (Maliye Bakanlığı, 2007).

Gelir dağılımı, basit bir ifadeyle bir ekonomide belirli bir dönemde yaratılan gelirin kişiler, toplumsal gruplar ve üretim faktörleri arasında bölüşülmesini ifade etmektedir. Literatürde çeşitli gelir dağılımı tanımlarına rastlanmaktadır. Bu tanımlardan bazılarını şu şekilde sıralamak mümkündür. Gelir dağılımı, bir ekonominin toplam gelirin ekonomi içindeki bireyler arasında dağılım oranı olarak ifade edilebilir. Bir ekonominin refahı, zenginliğinden çok gelirin dağılımıyla ölçülmektedir. Gerçek anlamıyla gelirden sürekli olma ve dönem dönem yenilenmesi koşuluyla söz edilmelidir (Özbilen, 1999: 373).

Gelir dağılımı, gelir eşitsizlikleri ile sosyal ve ekonomik kurumlar arasında nasıl bir ilişki olduğunu, zengin ve yoksul arasındaki gelir farklılığının zaman içindeki değişimini, gelir eşitsizliğindeki değişikliklerin servet, sermaye birikimi ve büyüme üzerindeki etkilerini ve kaynak dağılımını ortaya koymaktadır.

Bir ülkenin gelir dağılımı şu faktörlere bağlıdır (Yumuşak ve Bilen, 2008):

- Kazanç ve gelir getiren değerlerin dağılımına (meslekler, toprak, sermaye gibi),
- Eğitim, sağlık hizmetleri ve barınma imkanları gibi kamu mal ve hizmetlerinin sağlanması ve bunların dağılımına,
- Hem kamu hem de özel transfer ödemelerinin miktarına ve yönetimine,
- Vergi sistemine.

Gelir Dağılımının bağlı olduğu faktörlerden yola çıkarak Kuznets, eğitim seviyesinin artırılmasının daha adil bir kişisel gelir dağılımının sağlanmasında ve bu konuda politik bir tavır oluşmasında etkili olacağını düşünmektedir. Neo klasik görüş ise, emek gücündeki ortalama eğitimin artırılmasının daha az gelir farklılığına yol açacağını savunmaktadır (Martin, 1992: 352). Gelir dağılımının, gelirin elde edilmesinde rol oynayanlar ve etkileşim içerisinde yerini alanlar, arasında refah artırıcı etkisi üzerinde durulurken çeşitlerini de incelemek bir zorunluluk olmaktadır. Gelir dağılımı ile ilgili yaklaşımlar aşağıda yer alan ana gruplarda çerçevesinde incelenmektedir.

- Fonksiyonel Gelir Dağılımı
- Kişisel Gelir Dağılımı
- Sektör el Gelir Dağılımı
- Bölgesel Gelir Dağılımı

Fonksiyonel gelir dağılımı; Bir ekonomide; üretim faktörlerinin fiyatları cinsinden, milli gelirin paylaşımını ifade etmektedir. Böylece, ülke içinde yaratılan gelirin üç temel üretim faktörü olan; işgücü, sermaye ve toprak sahipleri arasında bölüşümü; başka bir deyişle, GSYİH içerisinde ücretin ve ücret dışı gelirlerin payı belirlenmiş olmaktadır. Bu bölüşümde, üretimin ne kadarının emek sahiplerine ücret, sermayedarlara faiz, toprak sahiplerine Rant olarak dağıtıldığı ve ne kadarının müteşebbislere kar olarak kaldığı incelenmektedir.

Kişisel gelir dağılımı; Kişisel gelir toplam gelirin; toplumu meydana getiren bireyler, aileler ve gruplar arasındaki dağılımını ifade etmektedir. Kişisel gelir dağılımı bireysel ve statiktir. Kişisel gelir dağılımında, gelirin fertler ya da haneler arasındaki dağılımı ön plandadır. Milli gelirin belirli dönemlerde, ekonomik faaliyetler dikkate alınmaksızın bireyler arasında nasıl dağıtıldığını, kişisel gelir dağılımı ortaya koymaktadır (Şahin, 1997: 387). Ekonomik eşitsizliklerin oldukça iyi bir göstergesi olan kişisel gelir

dağılımından beklenen ilk hedef; hane halkları arasındaki gelir eşitsizliklerinin belirlenmesidir. Kişisel gelir dağılımında, bireylerin veya tüketici birimlerinin belirli bir süre boyunca elde ettikleri gelir miktarları göz önünde tutulduğunda, kişisel gelir dağılımı bireyler arası gelir eşitsizlikleri araştırmalarında kullanılan bir kavramdır. Kişisel gelir dağılımındaki adaletin sağlanması çok önemlidir. Çünkü toplum içerisinde sosyal anlamda barış ve adil bir gelir dağılımı için, refah farklılıkları ve adil olmayan sosyal sınıfların doğmasına engel olunması, sosyal anlamda arzulan barışın sağlanması için gereklidir (Türk, 1999a: 316). Zaten, adaletli gelir dağılımındaki temel amaç haksız kazanç sağlayarak ekonomik birikim elde etmeyi önlemek ve sosyal anlamda refah seviyesini artıracak adaletli bir dağılımın yapılmasını sağlamaktır.

Sektörel gelir dağılımı; Bir ekonomide yaratılan toplam hâsılanın, iktisadi faaliyet kollarına göre dağılımını ifade etmektedir. Diğer bir deyişle; tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinin ulusal gelirden aldıkları payları, bunların uzun vadedeki seyirlerini, ulusal gelir dağılımındaki değişikliklerin hangi sektörlerin lehine ya da aleyhine geliştiğini ortaya koymaktadır (Aktan, 2002: s.2). Sektör el gelir dağılımında iki farklı tanımlama karşımıza çıkmaktadır. İlk olarak, üretim sektörleri arasında dağıtılan milli gelir, ikinci olarak, kamu sektörü ile özel sektör arasında dağıtılan milli gelirdir. İkinci şekli ile ifade edilen bir tanımlama, devletin ekonomiye müdahale etme derecesi, hatta ekonomik sistemin özelliklerini ortaya koymaktadır (Ulusoy, 1999: 243). Sektör el bölüşüm konusu özellikle gelişmekte olan ülkeler yönünden çok önemlidir. Çünkü sektör el bölüşüm ile ilgili sağlam veriler, söz konusu ekonominin gelişme yolunu açıkça ortaya koymakta ve bu konuda alınacak tedbirlere yol göstermektedir (Dirimtekin, 1986: 164).

Bölgesel gelir dağılımı; Geniş anlamda bölgesel eşitsizlik; bölgeler arasında tarım, sanayi, ticaret, hizmet, haberleşme ulaştırma, sağlık, eğitim demografik ve sosyal göstergeler bakımından büyük ölçüde farklılığın olmasıdır (Kuştepeli ve Halaç, 2004: 147). Bölgesel gelir dağılımı, milli gelirin ülkede farklı bölgelerde yaşayan kişilere göre dağılımıdır. Bu dağılım ülkede gelişmiş ve az gelişmiş bölgeler arasındaki farklılıkları yansıtmaktadır (DPT,1994: 25). Milli gelir hiçbir ülkede çeşitli bölgelere eşit olarak dağılmamıştır. Gelişmiş ülkelerde bölgeler arası gelir dağılımı dengesizlikleri azda olsa vardır. Ancak Gelişmekte olan ülkelere, bölgeler arası gelir dağılımı eşitsizliği fazladır(Türk, 2003: 313).

2.1. GELİR DAĞILIMI EŞİTSİZLİK ÖLÇÜTLERİ

Gelir dağılımı eşitsizliği, belli bir orandaki nüfus diliminin milli gelirden aldığı pay ile aynı orandaki başka bir nüfus diliminin milli gelirden aldığı pay arasındaki farklılığı göstermektedir. Gelir dağılımı serilerinde değişkenliğin fazla olması eşitsizliğinde fazla olmasını ifade etmektedir (DPT, 2008).Literatürde gelir dağılımı ölçmek için kullanılan çok sayıda ölçü bulunmaktadır. Bunlarda yaygın olarak kullanılanları Lorenz eğrisi, Gini katsayısı, değişim aralığı, yüzde paylar analizi, aralık ölçüsü, Göreli ortalama sapma, ters U hipotezi, Pareto katsayısı ve Atkinson eşitsizlik ölçüsüdür. Aşağıda yöntemlerden kısaca bahsedilmektedir.

Değişim Aralığı; bir serideki maksimum ve minimum gelir arasındaki farkı ifade eden bir akımdır. Serinin sadece iki uç değeri dikkate alınmakta arada kalan diğer terimlerin nasıl değiştikleri hiç hesaba katılmamaktadır. Bu nedenle değişim aralığı eşitsizlik ölçüsü olarak eleştirilmektedir (Aydın, 2008).

Aralık Ölçüsü; en ilkel eşitsizlik ölçüsüdür. Dağılımın iki ucundaki değerler karşılaştırılmakta yani en yüksek ve en düşük gelirliileri mukayese etmektedir. Bu nedenle bu iki düzey arasındaki farkın ortalama gelire oranı biçiminde tanımlanmaktadır.

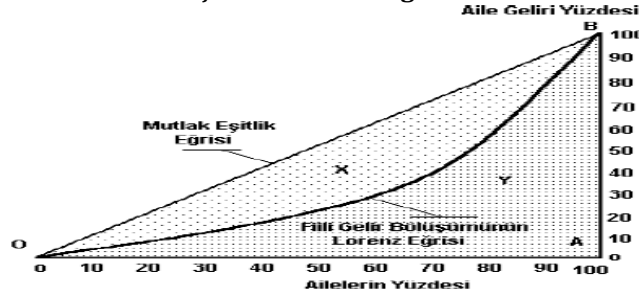
Görelî Ortalama Sapma; dağılımdaki bütün gelir düzeyleri ortalama gelir ile karşılaştırılır ve tüm farkların mutlak değişim değerlerinin toplamı bulunup; bu farklar toplamı, toplam gelire oranlanarak görelî ortalama sapma değeri elde edilmektedir.

Değişim Katsayısı; Bir serinin standart sapması serinin aritmetik ortalamasına bölünür ve sonuç 100 ile çarpılırsa değişim katsayısı elde edilmektedir. Bu katsayı ülkeler arası karşılaştırmalarda kullanılabilir bir ölçüdür.

Lorenz Eğrisi; Bir diğer ismi yoğunlaşma eğrisi olan Lorenz eğrisinde gelir elde edenlerin kümülatif yüzdesi 0'dan 100'e kadar yatay eksen ve elde edilen toplam gelirin kümülatif yüzdesi düşey eksende gösterilmektedir. Düşey eksen gelirin %100, yatay eksen nüfusun %100 gösterildiğinden diyagram kutu biçimindedir. Yapılan gözlemler birleştirildiğinde elde edilen sonuca Lorenz eğrisi denmektedir. Orijin ile karşı köşeyi birleştiren OB doğrusu eş bölüşüm doğrusunu oluşturmaktadır. 45 derecelik bir açığa sahip olan eş bölüşüm doğrusu, gelir elde edenlerin %n'nin toplam gelirin %n'ine sahip olacağını ifade etmektedir.

Gelir dağılımı ne kadar adaletten uzaksa, lorenz eğrisiyle eşitlik hattı arasındaki alan o kadar büyük olmaktadır. Yani gelir dağılımı eğrisi 45 derecelik doğrudan o kadar uzak olmaktadır (Parasız Vd, 1999: 187-188).

Şekil 1: Lorenz Eğrisi

Kaynak: <http://www.canaktan.org/ekonomi/yoksulluk/birinci-bol/aktan>

Gini Katsayısı; gerek ülkeler arasında karşılaştırma yapmak gerekse bir ülkenin gelir dağılımındaki dengesizliğin zaman içerisindeki seyrini izlemek için, Gini kendi adıyla anılan bir katsayı kullanılmaktadır. Gini katsayısı lorenz eğrisi ile mutlak eşitlik doğrusu arasındaki alanın (A), ikizkenar üçgeninin alanına oranıdır. Yani A/B dir. Gini katsayısı; 0 ila 1 arasında değer almaktadır. Bir ülkedeki gelir dağılımı adaletsizliği ne kadar fazlaysa Gini katsayısı o kadar büyük olmaktadır.

Şekil 2: Gini İndeksi- Lorenz Eğrisi

Kaynak: <http://en.wikipedia.org>

Şekil 2 de görüldüğü üzere gini katsayısı lorenz eğrisi ile köşegen arasında kalan alanın tam eşitlik doğrusu altında kalan alana oranıdır. Tam eşitlik doğrusu ile Lorenz eğrisi arasında kalan alan A, ve Lorenz eğrisi altında kalan alan B ise, Gini katsayısı $A/(A+B)$ olarak hesaplanmakta; dolayısıyla, gini katsayısı 0 ile 1 arasında değer almaktadır. Gini katsayısının 0, 20 altında olması düşük eşitsizliği, 0,20-0,50 arasında olması orta düzeyde eşitsizliği, 0,50'nin üzerinde olması ise yüksek eşitsizliği göstermektedir (Dumlu ve Aydın, 2008: 380).

$$G = \frac{1}{2n^2 \mu} \sum_i^n \sum_j^n |y_i - y_j|$$

Gini katsayısının istatistiksel ifadesi, bütün gelir ikilileri arasındaki farkların $(Y_i - Y_j)$ işaretlerine bakılmaksızın alınmış aritmetik ortalamasına (farkların adedi, gözlem sayısının karesi kadardır) bağlı olarak tanımlanabilmektedir. Ortalama fark olarak isimlendirilen bu ortalama, dağılımının aritmetik ortalamasına (μ) bölünürse görelî ortalama fark elde edilmektedir. Gini katsayısı görelî ortalama farkın yarısı kadardır. Gini katsayısı gelir eşitsizliği ölçülerinde bulunması istenen özelliklerden ölçekten bağımsızlık ilkesini ve transfer ilkesini sağlamaktadır.

Aşağıdaki Gini İndeksi formülü ile de bölgeler arasındaki gelir eşitsizliğini hesaplamak mümkündür.

$$Gini_1 = \frac{\sum_i^n \sum_j^n |y_i - y_j|}{2\bar{y}n(n-1)} \quad Gini_2 = \frac{\sum_i^n \sum_j^n |y_i - y_j| \frac{P_i P_j}{P^2}}{2\bar{y}}$$

Gini1 : Ağırlıksız Gini İndeksini,

Gini2 : Ağırlıklı Gini İndeksini,

y : Bölgelerin kişi başına gelirlerinin ağırlıksız aritmetik ortalamasını,

y_i : i bölgesinin kişi başına gelirini,

y_j : j bölgesinin kişi başına gelirini,

n : ele alınan bölge sayısını,

P : toplam nüfusu,

P_i : i bölgesinin nüfusunu,

P_j : j bölgesinin nüfusunu göstermektedir.

Yeşim KUBAR

Gini1 0 ile 1 arasında değerler almaktadır. Gini2 ise tam eşitliği ifade eden 0 ile, tam eşitsizliği ifade eden 1-(Pi/P) arasında değerler almaktadır. Eğer i bölgesinin nüfusu küçük olmasına rağmen GSYİH'dan büyük bir pay alıyorsa, Gini2 değeri 1'e yaklaşacaktır. Diğer bir deyişle, hesaplanan Gini değerlerinin 1'e yaklaşması bölgelerarası gelir eşitsizliğinin arttığı anlamına gelmektedir.

Yüzde Payları Analizi; kişisel gelir dağılımını ölçmede kullanılan ve eşitsizlik ölçüleri içinde en açık olanı yüzde payları analizidir. Kişisel gelir dağılımını ölçmede kullanılan yüzde paylar analizinde, haneler %1'lik 100, %5'lik 20, %10'luk 10, %20'lik 5 gruba ayrılarak her grubun toplam gelirden aldığı paylar karşılaştırılmaktadır. Hane gelirlerine ilişkin yüzde payların hesaplanabilmesi için haneler toplam kullanılabilir gelirlerine göre küçükten büyüğe doğru sıralanarak hangi yüzde paylar analizi yapılacaksa haneler o sayıda gruba ayrılmaktadır. Her yüzde gruba düşen kullanılabilir gelir, toplam kullanılabilir gelire oranlanarak hanelerin gelirine ilişkin yüzde paylarına ulaşılmaktadır. Yüzde paylar analizinde, gelirin eşit dağılması için her grubun gelirden aldığı pay ile toplam nüfustan aldığı pay eşit olmalıdır. Özellikle uluslar arası karşılaştırmalarda gelir sahiplerini gelir düzeylerine göre 5 eşit (%20'lik) gruba bölerek her bir grubun toplam gelir içindeki payını karşılaştırmalı olarak irdelemek mümkündür.

Pareto Katsayısı: belirli bir gelir düzeyiyle bu geliri veya daha fazlasını elde edenlerin sayısı arasında belirli bir ilişki olduğu varsayımına dayanmaktadır. Bu katsayı, gelir düzeyi yükseldikçe kişilerin üst gelir grubuna yükselme olasılığının nasıl arttığını yaklaşık olarak gösteren bir ölçü olarak da yorumlanmaktadır (Aydın, 2008).

Pareto Formülü şu şekilde ifade edilmektedir:

$$N = \frac{A}{X^a}$$

N= Gelire sahip kişilerin sayısıdır.

A= bir parametredir.

a = bir parametredir yaklaşık değeri 1,5 alınabilir.

Ters U Hipotezi: Kuznets'in 1955 yılında geliştirdiği hipoteze göre, gelir düzeyi arttıkça eşitsizlik önce artmakta sonra ise azalmaktadır. Bu ilişki ters U hipotezi olarak ifade edilmekte ve gelir dağılımını ve gelir düzeyini gösteren eğri, Kuznets eğrisi olarak ifade edilmektedir. Kuznets, adı geçen ilişkiyi tarımda tarım dışı sektörlerle olan istihdam akışıyla izah etmektedir. Tarım dışı sektörlerdeki verimlilik tarım sektöründen daha yüksektir. Meydana gelen göç nedeniyle ilk etapta üretim artacak ve gelir dağılımı bozulacaktır. Fakat elde edilen üretim artışının ilerleyen aşamaları, gelir dağılımının düzelmesini beraberinde getirecektir.

Atkinson Eşitsizlik Ölçüsü: Atkinson'un sosyal refah fonksiyonunda toplumun eşitsizliğe verdiği değer sıfır ila sonsuz arasında yer almaktadır. Bu ağırlığın sıfır olması toplumun gelir dağılımına duyarsız olduğu, ağırlığın sonsuz olması ise toplumun sadece en düşük gelir gruplu kişilerle ilgilendiğini göstermektedir. Gini oranı ve benzeri ölçüler gelir yelpazesinin çeşitli noktalarında eşitsizliğe verilecek ağırlıklar konusunda gizli yargılar taşımaktadırlar. Değişik gelir dağılımlarını çeşitli eşitsizlik ölçülerine göre sıraladığımız zaman ortaya düzgün olmayan bir sıralama çıkabilir. Bunun

nedeni eşitsizliğe verilecek ağırlıkların farklı olmasıdır. Bu ağırlıklar değer yargılarından bağımsız olmadıklarından Atkinson bir sosyal refah fonksiyonu varsayarak çeşitli eşitsizlik ölçülerini bu sosyal refah fonksiyonuna göre yeniden sıralamaya çalışmıştır (DPT, 2008: 8).

$$I = 1 - \left[\frac{1}{n} \sum_i \left(\frac{y_i}{\mu} \right)^{1-\varepsilon} f(y_i) \right]^{\frac{1}{1-\varepsilon}}$$

Atkinson indeksi, toplumun normatif olarak eşitsizliğe karşı duyarlılığının derecesine (ε) bağlı olarak farklı sonuçlar verir. Bu nedenle bir topluma ait Atkinson indeksi yorumlanmadan önce ε nun seçimi önem kazanır. ε 'nin büyümesi toplumun eşitsizliğe daha duyarlı hale gelmesi demektir. Bu parametre toplumun gelir eşitsizliğine duyarlılığının veya başka bir şekilde söylenirse eşitsizlikten kaçınma isteğinin derecesini gösterdiğinden bir ülkeden diğerine çeşitlilik gösterebilir. Eşitsizlikten kaçınma isteğinin derecesi (ε) veriyken, iki gelir dağılımından (farklı ülkeler, aynı ülke içinde farklı yıllar) Atkinson indeksi büyük olanın gelirleri daha eşitlikten uzak bir dağılımı ifade etmektedir (TÜSİAD, 2008).

3. GELİR DAĞILIMI TÜRKİYE ÖRNEĞİ (1994-2007 ANALİZİ)

Türkiye'deki gelir dağılımını geçmişten günümüze incelerken, yararlanılan kaynaklardan bazılarını aşağıda değinilmektedir : (Yüce,2008)

- DPT Sosyal Planlama Dairesi'nce 1973 yılında yayınlanan, meslekler itibariyle yapılan çalışma;
- TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yapılan hane halkı anketleri,
- AC Nielsen Zet adlı araştırma şirketince 1999 başında neşrolunan ve ailelerin yılda dolar cinsinden yaptıkları harcamaları esas alan inceleme;
- Hazine Müsteşarlığı Ekonomik Araştırmalar Genel Müdürlüğü'nün Nisan 1999'da yayımladığı 'Ekonomik Göstergelerden hareketle, kentlerde ve kırsal alanlarda yaşayanların yedi yıl öncesine göre durumlarını yansıtan veriler;
- Dünya Bankasının 2000 Prag Toplantısında açıklanan istatistikler.

Cumhuriyet döneminde milli gelirin hesaplanması, ilk kez İsmet İnönü'nün Başbakanlığında 1929 yılında İstatistik Umum Müdürlüğü görevine getirilen uzman, Camille Jacquart'a verilmiş, yapılan tahmin sayısal verilere dayalı olmamış ve kişisel yapılan hesaplamalar esas alınmıştır. Milli gelir konusunun bilimsel olarak ele alınışı, 1935 yılında Ekonomi Bakanlığı'na bağlı konjonktür servisi'nin kuruluşu ile başlamıştır. Alman İstatistikçi Dr. Franz Eppenstein 1927 ve 1933-1934 yılları için tahminler yapmış ve sonuçlar Ekonomi Bakanlığı tarafından yayımlanmıştır. Şefik Bilkur'un katkıları ile istatistiki veriler kullanılarak yapılan bu çalışma, daha sonra Türkiye milli gelir tahminleri için örnek teşkil etmiştir.

Türkiye'de ki gelir dağılımı ile ilgili ilk elle tutulur kapsamlı çalışma Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından 1963 yılında yapılmıştır. Bu çalışma Tolga Çavuşoğlu ile Yusuf Hamurda tarafından gerçekleştirilmiştir. DPT'nin 1963 yılındaki araştırması, herhangi bir ankete dayanmayıp, çeşitli kaynaklardaki rakamlardan derlenmiştir. DİE 1968 Ulusal Hesaplama Sistemini-SNA (System

Yeşim KUBAR

of National Account) kabul etmiş ve Hollandalı uzman Th. M. Bouthoorn danışmanlığında girdi-çıkıtı çalışmalarına başlamıştır. 1974 yılında tamamlanan çalışma iki ayrı serinin birleştirilmesinde, yeni milli gelir metodolojisinin yaratılmasında ve 1948-1972 dönemini kapsayan milli gelir serisinin oluşturulmasında etkili olmuştur. Girdi-Çıkıtı çalışmaları DİE tarafından, periyodik olarak uygulanmaya başlamıştır (DİE,2008).

1973 yılında DPT, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etüdleri Enstitüsü'nce yapılan Türkiye'nin nüfus yapısı ve Nüfus sorunları konusunda ülke çapında bir örnekleme niteliğindeki araştırmanın hane halkı gelirlerine ilişkin verilerinin kullanarak, yeni bir gelir dağılımı araştırması yapmıştır. 1990 yılında milli gelir tahminleri üç aylık dönemler itibari ile verilmeye başlanmış, 1987 yılı temel alınarak ve 1985 ile 1990 girdi-çıkıtı tablolarından yararlanılarak, milli gelir serisi oluşturulmuştur. 1991 yılında harcamalar yöntemi ile milli gelir hesaplamalarına geçilmiş ve yöntem, kapsam konusunda araştırmalar yapılarak kalıntı yolu ile bulunan özel nihai tüketim, makine teçhizat yatırımları, mal akım yöntemi ile hesaplanmıştır. Üretim gelir ve harcama yolu ile hesaplanan 'Gayri Safi Yurt İçi Hasıla Tahminleri' 1980 yılına kadar geriye dönük olarak hesaplanmıştır.

2002 Hane halkı bütçe anketi, 1 Ocak- 31 Aralık 2002 tarihleri arasında bir yıl süre ile kentsel kesimden her ay değişen 650 ve kırsal kesimden yine her ay değişen 150 hane olmak üzere aylık 800, yıllık 9.600 örnek hane halkına uygulanmıştır. 2002 Hane halkı gelir dağılımı sonuçları ise tüketim ve gelir dağılımı bilgilerinin birlikte derlendiği 2002 Hane halkı bütçe anketinden elde edilmiştir. 2002 Anketinde izafi kira gelirleri, hem hane halkı gelirlerine hem de tüketim harcamalarının konut alt grubuna dahil edilmiştir.

3.1. Türkiye'de 1994-2000 Döneminde Fonksiyonel Gelir Dağılımı

Genellikle gelişmekte olan ülkeler, kendi yapılarından kaynaklanan bir faktörel dengesizlik içindedirler. Bu ülkelerde emek arzının fazlalığına karşılık sermaye kıt bir üretim faktörüdür. Böyle bir durumda, piyasalara müdahale edilmediği takdirde, emek ve sermaye piyasalarında arz ve talep kanunları çerçevesinde faktörlerin fiyatları, yani ücret ve faiz seviyesi, bu faktörlerin kıtlık derecesine göre belirlenmektedir(Güçlü ve Bilen, 2005: 2).

Fonksiyonel gelir dağılımı, üretim sürecinde ortaya çıkan gelirin, üretim faktörleri ve sosyo-ekonomik gruplar arasındaki dağılımını gösteren bir yaklaşımdır. Gelirin faktörel dağılımı olarak da ifade edilen fonksiyonel gelir dağılımı; işgücü, sermaye ve toprak sahiplerinin milli gelir içindeki paylarını göstermektedir. Üretim faktörlerinden emek yani işgücü, ücret ya da maaş geliri, sermaye; faiz, toprak; rant, girişimci; kâr geliri elde etmektedir. Gelirin fonksiyonel dağılımını açıklamak amacıyla 1987 ve 2000 yıllarında DİE tarafından, yayınlanan gelir dağılımı anket sonuçlarından elde edilen veriler kullanılmaktadır.

Tablo 1: Fonksiyonel Gelir Dağılımı (1980-1995 Dönemi)

Yıllar	Toplam	Tarım	Maaş ve Ücretler	Kira Gelirleri	Faiz gelirleri	Diğer Faktör Gelirleri
1980	100,00	27,10	25,24	8,97	1,60	37,09
1981	100,00	24,89	22,14	8,04	3,48	41,44
1982	100,00	23,16	20,01	8,13	5,89	42,81
1983	100,00	21,84	21,74	8,15	6,49	41,78
1984	100,00	22,18	19,40	7,56	7,46	43,41
1985	100,00	20,92	17,26	7,78	7,98	46,06
1986	100,00	20,81	17,02	7,24	7,13	47,79
1987	100,00	18,81	20,26	6,16	6,21	48,55
1988	100,00	18,14	20,91	4,70	8,58	47,67
1989	100,00	17,87	24,86	3,87	8,37	45,02
1990	100,00	18,78	28,91	3,38	6,24	42,69
1991	100,00	16,13	35,49	3,72	7,41	37,24
1992	100,00	15,65	34,82	3,80	8,72	37,02
1993	100,00	14,87	35,37	3,55	10,54	36,55
1994	100,00	15,90	25,38	2,93	12,58	43,27
1995	100,00	15,17	23,08	2,94	12,97	45,87

Kaynak: Ercan Dansuk, DPT Uzmanlık Tezi,
<http://ekutup.dpt.gov.tr/gelirdag/dansuke/yoksullu.pdf>

Yurt-ıçi faktör gelirlerinin dağılımında, tarım gelirlerinin payı sürekli olarak düşmekte, ücret gelirlerinin payı ise 1980- 1987 arasında düşmekte, 1988- 1993 arasında önemli ölçüde yükselmekte, 1994'de ise 1980 seviyesine inmektedir. Gelişmiş ülkelerde ücretlerin GSYİH'daki payı % 40- 60 arasında değişmektedir. Burada hemen şu belirtilmelidir; gelişmiş ülkelerde ücretlilerin toplam istihdamdaki payı ortalama % 82 iken Türkiye'de % 44,3'tür.

1980 sonrasında işçilerin pazarlık güçleri azalmıştır. Hükümet, enflasyonu önlemek bahanesi ile maaşları ve kamu kesiminde çalışanların ücretlerini enflasyonun altında endekslemiştir. 1980- 1986 döneminde kamu kesiminde ödenen ortalama ücret maaş endeksi 100'den 96'ya gerilemiştir. Aynı dönemde özel kesimde çalışan ücretlilerin gelirindeki reel artış sadece %14 olmuştur. Türkiye genelinde ortalama ücret seviyesinde sadece %8'lik bir yükselme olmuştur. Oysa aynı dönemde GSMH Deflatörü 1967 fiyatları ile %31.8 oranında büyümüştür. Üst düzey yönetici ve bürokratların maaş ve ücretlerindeki reel artış milli gelir büyümesinin üstünde gerçekleşmiştir. Bu durum düz işçi ve memurun gelirindeki aşınmanın daha fazla olduğunun bir göstergesidir. Ücret ve maaşların 1989- 1992 döneminde kısmi olarak iyileşmiş, 1993 yılında yeniden ciddi bir biçimde bozulmuştur. 1993 yılı 100 kabul edilirse 1994 yılında endeks 65'e düşmüştür(Şahin, 2002: 537).

Tablo 2: Toplam Yıllık Net Gelirin Türlerine Göre Dağılımı

Gelir Türleri	1994	2002
Maaş, Ücret, Yevmiye Geliri	28,3	38,8
Girişimci Gelirleri	42,4	34,5
Mülk Gelirleri	19,3	9,3
Transfer Gelirleri	10,0	17,5

Kaynak: Rıdvan Karluk, Cumhuriyet'in İlanından Günümüze Türkiye Ekonomisi'nde Yapısal Dönüşüm, Beta Basım, İstanbul, 2005, s.92

Tablo'2 incelendiğinde görüldüğü gibi, maaş, ücret ve yevmiye gelirlerinin kullanılabilir gelir içerisindeki payı, 1994 yılında %28,3 iken, bu pay 2002 yılında %38,8'e yükselmiştir. Girişimci gelirlerinde ise bu süreçte tersine bir durum söz konusu olmakta, 1994 yılında %42'lik paya sahip olan girişimci gelirleri, %32'ye kadar düşmektedir. Yine aynı şekilde kira ve faiz gelirlerinden oluşan mülk gelirleri de azalma göstermektedir. Transfer gelirlerinde ise önemli bir artış görülmektedir. 1994 yılında %10 olan oran, 2002 yılında %17.5'ye ulaşmıştır. Bunun en önemli sebebi ise, 1994 ve 2002 yılları arasında ödeme yapılan emekli sayısının %75 artmış olmasıdır (Karluk, 2005: 92).

Müteşebbis olarak çalışanların toplam yıllık kullanılabilir net gelirden aldığı pay, 1994 yılında % 42.4 iken, 2002 yılında % 34.5'e gerilemiştir. Mülk gelirleri incelendiğinde; 1994 yılında mülk gelirlerinin toplam kullanılabilir net gelirden aldığı pay % 19.3 iken, 2002 yılında % 9.3 olarak tahmin edilmiştir. 2002 yılında transfer gelirlerinin toplam gelirden aldığı pay 1994 yılı ile karşılaştırıldığında, önemli bir artış olduğu gözlenmektedir. 1994 yılında transfer gelirlerinin aldığı pay % 10 iken, 2002 yılında bu pay, % 17.5 olarak gerçekleşmiştir. Kentsel yerlerde ele dilen toplam yıllık kullanılabilir net gelir, türlerine göre incelendiğinde; en büyük payı yine % 44.5 ile ücret, maaş ve yevmiye gelirleri alırken, bu grubu sırasıyla % 25.7'lik payla müteşebbis gelirleri, % 18.3'lük payla transfer gelirleri ve % 11.4'lük payla mülk gelirleri izlemektedir.

Kırsal yerlerde ise, toplam yıllık kullanılabilir net gelirin % 52.7'sini oluşturan müteşebbis gelirleri gelir türleri içinde en büyük paya sahiptir. Buna karşın, ücret, maaş ve yevmiye gelirlerinin payı % 26.6, transfer gelirlerinin payı % 16.0 ve mülk gelirlerinin payı ise % 4.7 olarak gerçekleşmiştir (DİE, 2002).⁷ Türkiye'de fonksiyonel gelir dağılımının ne ölçüde dengeli olduğunu görebilmek ve değerlendirebilmek için bazı ilave verileri de sunmakta yarar vardır. Ülkemizde 1987 ila 1998 yılları arasında GSYİH içerisindeki faktör ödemelerinin paylarına baktığımızda şunları söyleyebiliriz. Gelir yöntemi ile hesap edilen gayrisafi yurtiçi hasıla sonuçlarına göre; işgücü ödemelerinin GSYİH içindeki payı 1987 yılında yüzde 20.7 iken bu oran 1991 yılında yüzde 31.9'a kadar yükselme göstermiş, daha sonraki yıllarda ise azalarak 1998 yılında yüzde 25.6'ya inmiştir. Sermaye gelirlerinin ise yıllar itibarıyla GSYİH'ya katkısında bir azalma olduğu görülmektedir. 1987 yılında sermaye gelirlerinin

⁷ 2002 Hane Halkı Bütçe Anketi Gelir Dağılımı Sonuçları, <http://www.die.gov.tr/TURKISH/SONIST/HHGELTUK/071103.htm> (05/02/2008)

GSYİH içindeki payı yüzde 64.2 iken bu oran 1998 yılında yüzde 57.9'a inmiştir (Aktan, 2008).

3.2. Türkiye'de 2006-2007 Döneminde Fonksiyonel Gelir Dağılımı

Türkiye genelinde 2006 yılında maaş, ücret ve yevmiye gelirlerinin toplamı ilk %20 'lik dili için % 47.8 olmuştur. 2007 yılında ise maaş, ücret ve yevmiye gelirlerinin payı %45,5 iken 2008 ve 2009 yılında bu oran % 47 değerini almıştır. Son %20'lik dilimde ise oranlar 2006 yılı için %68.7 2007 yılı için %41 2008 yılı için %43.4 2009 yılı için %44.6 olmuştur.

Tablo 3: Türkiye de Gelir Türlerine Göre Gelirin Dağılımı (15 ve Daha Yukarı YaştaKiler)

Gelir Türleri	İlk %20	İkinci %20	Üçüncü %20	Dördüncü %20	Beşinci %20
Türkiye 2006	100	100	100	100	100
Maaş Ücret	23,0	38,5	42,0	44,0	41,0
Yevmiye	24,8	11,4	5,2	2,6	27,7
Müteşebbis	25,6	23,1	18,9	19,5	16,0
Mülk Gelirleri	4,1	5,0	5,9	7,7	8,3
Sosyal Transferler	13,3	15,9	22,8	21,7	23,6
Hanelerarası Transferler	7,7	4,5	3,3	2,9	3,4
Diğer Gelirler	1,5	1,4	1,9	1,7	0,1
Türkiye 2007	100	100	100	100	100
Maaş Ücret	24,2	37,0	39,8	43,0	40,4
Yevmiye	21,3	10,9	6,1	3,6	0,6
Müteşebbis	26,1	22,3	19,5	17,3	26,7
Mülk Gelirleri	6,1	7,2	8,3	9,7	13,6
Sosyal Transferler	14,3	17,5	22,2	22,9	15,6
Hanelerarası Transferler	6,6	3,8	2,9	2,2	2,2
Diğer Gelirler	1,5	1,2	1,3	1,4	0,9

Kaynak: TÜİK, 2006, 2007, 2008, 2009, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması

Türkiye de 2006 yılında gelirin türlerine göre dağılımında birinci %20'lik dilimde %25.6 ile müteşebbis geliri gelirden en fazla payı almıştır. İkinci %20'lik dilim ile son %20'lik dilimden en fazla payı gelirden %38.5 ve %41 ile maaş ve ücretler almıştır. Türkiye de 2007 yılında gelirin türlerine göre dağılımında birinci ve diğer %20'lik dilimlerde maaş ve ücretler gelirden en fazla payı alan kesim olmuştur.

3.3. Türkiye'de 1994 - 2005 Döneminde Kişisel Gelir Dağılımı

Kişisel gelir dağılımı, toplam gelirin toplumu meydana getiren bireyler, aileler ve gruplar arasındaki dağılımını ifade etmektedir. Kişisel gelir dağılımında gelirin fertler ya da haneler arasındaki dağılımı ön plandadır. Ekonomik eşitsizliklerin oldukça iyi bir göstergesi olan kişisel gelir dağılımından beklenen ilk hedef hane halkları arasındaki gelir eşitsizliklerinin belirlenmesidir. Kişisel gelir dağılımı bireysel ve statiktir. Kişisel gelir dağılımında gelir eşitsizlikleri, fertlerin ya da hanelerin gelirlerinin

Yeşim KUBAR

büyükliğüne göre belirlenmektedir. Hane ya da kişisel gelirin dağılımı, gelir büyüklüğü dışında; gelirin türüne, sosyo-ekonomik gruplara, mesleklere, sektörlere, bölgelere, yaş ve cinsiyete, eğitim durumlarına vb. göre sınıflandırılmaktadır.

Kişisel gelir dağılımı araştırmalarıyla, bir ülkede belirli bir sürede yaratılan tüm gelirin haneler veya kişiler arasında nasıl bölüşüldüğünün ortaya konulması, hanelerin sosyal ve ekonomik yapılarında zaman içinde meydana gelen değişikliklerin belirlenmesi açısından önemlidir. Kişisel gelir dağılımında bireylerin veya tüketici birimlerin belirli bir süre boyunca elde ettikleri gelir miktarları göz önünde tutulduğundan, kişisel gelir dağılımı bireyler arası gelir eşitsizlikleri araştırmalarında başvurulması gereken bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır(DPT,8BYKP; 62).

Tablo 4: Kişisel Gelir Dağılımı Sonuçları (%)

Hane halkı Yüzdeleri	1963	1968	1973	1978	1983	1986	1987	1994	2002
En düşük %20	4.5	3.0	3.5	2.9	2.7	3.9	5,2	4,9	5,3
İkinci %20	8.5	7.0	8.0	7.4	7.0	8.4	9,6	8,6	9,8
Üçüncü %20	11.5	10.0	12.5	13.0	12.6	12.6	14,1	12,6	14,0
Dördüncü %20	18.5	20.0	19.5	22.1	21.9	19.2	21,2	19,0	20,8
En yüksek %20	57.0	60.0	56.5	54.7	55.8	55.9	49,9	54,9	50,1
Gini Katsayısı	0.55	0.56	0.51	0.51	0.52	0.50	0,43	0,49	0,44

Kaynak:TÜSİAD,<http://www.tusiad.org/raporlar.nsf/0/47eb2657ee56142042>

Bireysel gelir dağılımı eşitsizliğini ortaya çıkarmak üzere yapılan çalışmaların çoğunluğu veri kaynağı olarak gelir dağılımı anketlerini kullanmaktadır. Hane halkı gelirini temel alan gelir dağılımı anketlerine dayanılarak Türkiye’de bireysel gelir dağılımını elde eden çalışmalar, 1968, 1973, 1986, 1987, 1994, 2002, 2003, 2004 ve 2005 yıllarında yapılmıştır. Ancak bu çalışmalar gerek kapsam gerek yöntem açısından farklılıklar içermektedir. Gelir dağılımı çalışmalarını, anketler dışında gelir vergisi beyanlarına dayanarak yapmak da mümkündür. 1963 yılında yapılan çalışma bu türden bir örnek olup beyanname ile gelir vergisi ödeyen yükümlülerin beyanlarına dayanmaktadır.

Bugüne kadar yapılan bireysel gelir dağılımı çalışmalarından elde edilen bulgular sonucu gelir dağılımı eşitsizliği Gini katsayılarına göre yorumlandığında 1963’ten (0,55) 1968’e (0,56) kısmi bir kötüleşme olmuştur. Daha sonraki yıllarda ise sürekli bir iyileşme göstererek Gini katsayısı 1987’de 0,43’e kadar düşmüştür. Ancak 1994 yılına gelindiğinde gelir dağılımında ciddi bir bozulma meydana gelmiştir (DPT,9BYKP:18).

Türkiye de ilk kişisel gelir dağılımı araştırması 1963 yılında yapılmıştır. Bu araştırmanın sonucunda; nüfusun en düşük %20’lik grubu gelirin %4,5’ğini

alırken en yüksek %20 lik grubun gelirin % 57'sini aldığı tespit edilmiştir. 1968 gelir dağılımı araştırması sonucunda nüfusun en düşük %20'lik grubu gelirin %3'nü en yüksek %20 lik grubun gelirin % 60'ını aldığı tespit edilmiştir. Bu sonuç Türkiye'de kişisel gelir dağılımı eşitsizliğinin artış eğiliminde olduğunu göstermektedir. 1973 araştırması sonuçlarına göre 1963 ve 1968 yıllarına göre çok ufak da olsa bir düzelme gözlenmiştir. 1978 ve 1983 yıllarında nüfusun en düşük %20'lik grubunun gelirden aldığı pay sıra ile %2.9 ve % 2.7'ye kadar gerilemiştir.1986 yılı araştırma sonuçlarına göre ise bu oran %3.9 kadar yükselerek sınırlıda olsa bir iyileşme göstermiştir.1980 yılının sonlarına doğru gözlenen sınırlı düzelmede, Personel kanunundaki değişikliğin, ücretler ve dar gelirliyer yararına gelir vergisi oranının azaltılmasının, vergi iadelerinin ve toplu iş sözleşmeleri sayesinde sağlanan ücret artışının etkisi olmuştur.

1987 yılında yapılan araştırma sonuçlarında ise nüfusun en düşük %20'lik grubu gelirin % 5.2 sini en yüksek %20 lik grubu gelirin % 49,9'zunu aldığı tespit edilmiştir. Bu durum, az da olsa üst gelir gruplarından alt gelir gruplarına doğru bir gelir aktarımı olduğunu göstermektedir. 1994 yılında yapılan araştırma sonuçları ise, gelir dağılımı adaletsizliğinin yüksek gelir grubu lehine bir artış gösterdiğini ortaya koymaktadır. 2002 yılı hane halkı gelir anketi verilerine baktığımızda, nüfusun en düşük %20'lik grubunun gelirin % 5.3'ünü en yüksek %20'lik grubun ise gelirin % 50.1'ini aldığı görülmektedir. Bu oranları 1987 ve 1994 yılı sonuçlarıyla karşılaştırdığımızda, en düşük gelir grubunun toplam gelirden aldığı pay artış gösterirken ikinci üçüncü ve dördüncü grubun aldığı paylarda da bir artış olduğu, beşinci gelir grubunun aldığı payda ise bir düşüş olduğu gözlenmektedir. Sonuç olarak, 1994 yılındaki en düşük %20'lik grup ile en yüksek %20'lik grup arasındaki 11 katlık fark 2002 yılında 9.5 kata kadar azalmıştır.

Ülkeler arasında karşılaştırma yapmak ve bir ülkenin, gelir dağılımındaki eşitsizliğin zaman içindeki seyrini izlemek üzere Gini, kendi adıyla anılan bir katsayı kullanmıştır. Sıfır ila bir arasında olan bu katsayı bir ülkede, gelir dağılımındaki eşitsizlik ne kadar fazlaysa 1'e o kadar yakın olmakta ne kadar eşitsizlik azsa sıfıra o kadar yaklaşmaktadır böylece, gelir dağılımındaki eşitsizliğin azaldığı anlamı ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, tablodaki sonuçlara bakarak ülkemizde 1987'de 0,43 olan Gini katsayısı, 1994 yılında 0,49'a yükselmiş yani ülkemizdeki gelir dağılımında adaletsizlik artmıştır. 2000 yılında yapılan hesaplamalarda Gini katsayısı, 0,52'ye yükselmiştir. Bu durum gelir dağılımındaki eşitsizliğin daha da arttığını göstermektedir. 2002 yılı sonuçlarında ise, Gini katsayısı 1987 yılındaki seviyesine kadar düşmüş 0,44 olmuştur.

Tablo 5: Türkiye de Kişisel Gelir Dağılımı (2002-2005)

Hane Halkı Yüzdeleri	2002	2003	2004	2005
Birinci %20	5,3	6,0	6,0	6,1
İkinci %20	9,8	10,3	10,7	11,1
Üçüncü %20	14,0	14,5	15,2	15,8
Dördüncü %20	20,8	20,9	21,9	22,6
Beşinci %20	50,1	48,3	46,2	44,4
Gini Katsayısı	0,44	0,42	0,40	0,38

Kaynak: DPT,Yıllık,2007,s.222

Tablo 5'e göre kişisel gelir dağılımında 2002 yılından başlamak üzere beşinci yüzde yirmilik dilimden ikinci, üçüncü yüzde yirmilik dilime doğru gelir akışı gerçekleşmiştir. Birinci yüzde yirmilik dilimin gelir oranında 2004 yılına kadar bir değişim olmamış fakat 2005 yılında çok küçük bir artışla 6,0 olan oran 6,1 yükselmiştir. Beşinci yüzde yirmilik dilimden ikinci ve üçüncü yüzde yirmilik dilimlere doğru gerçekleşen gelir akışı azda olsa gelir dağılımında eşitsizliğin azaldığını göstermektedir. Ülkemizde son dönemdeki ekonomik büyüme ve gelir paylaşımının daha adil hale gelmesi, yoksul kesimin ortaya çıkan refah artışından daha fazla istifade etmesini sağlamıştır. 2002 yılında yüzde 27,0 olan gıda ve gıda dışı harcamaları içeren yoksulluk sınırı altındaki nüfusun oranı, 2005 yılında yüzde 20,5'e gerilemiştir. Gıda harcamalarını içeren yoksulluk sınırı altındaki nüfusun oranı da, 2002 yılında yüzde 1,4 iken, 2005 yılında yüzde 0,9'a gerilemiştir. Türkiye'de yoksulluk oranında iyileşmeler olmakla birlikte, AB ortalamasının üzerinde kalmaktadır. Türkiye için göreceli yoksulluk oranı yüzde 26 iken, AB-25 için yüzde 16'dır.

3.4.Türkiye'de 2006-2009 Döneminde Kişisel Gelir Dağılımı

2006 yılında yapılan araştırma sonuçlarına göre Türkiye genelinde birinci %20'lik grubun gelirden aldığı pay %5,1 iken kent'te bu oran %5,5 ve kırsal kesimde bu oran %5,6 olmuştur. 2007 yılında birinci %20'lik grubun gelirden aldığı pay %5,8 yükselirken kentte %6,2 ye kırsal kesimde %6,5'e yükselmiştir. 2009 yılında birinci %20'lik grubun gelirden aldığı pay %5,6'tı olurken kentte % 6'tı kırsal kesimde % 6,1olmuştur. Türkiye genelinde 2006 yılına bakıldığında birinci %20'lik dilim ile beşinci %20'lik dilim arasında farkın 9 kattan daha fazla olduğu görülmektedir. Bu durum kent ve kırsal kesimde de değişmemiştir. 2007, yılında birinci %20'lik dilimde yer alan grubun gelirden aldığı pay artış gösterse de beşinci %20'lik dilimle olan farkta bir değişim görülmemektedir.

Gini katsayısı Türkiye genelinde kent ve kırsala göre daha yüksek çıkmıştır. 2007 yılında Türkiye genelinde Gini katsayısı 0,426 iken kentte 0,394 kırsal kesimde 0,375 olarak hesaplanmıştır. Bu durumda gelir dağılımının kırsal kesimde kent ve Türkiye geneline göre daha adaletli dağıldığı yorumu yapılabilir.

Tablo 13: Türkiye de 2006-2007 Döneminde Kişisel Gelir Dağılımı

	Türkiye	Türkiye	Kent	Kent	Kır	Kır
Nüfus Dilimleri	2006	2007	2006	2007	2006	2007
Birinci %20	5,1	5,8	5,5	6,2	5,6	6,5
İkinci %20	9,9	10,6	10,3	11,0	10,2	11,1
Üçüncü %20	14,8	15,2	15,0	15,3	15,3	16,0
Dördüncü %20	21,9	21,5	21,8	21,2	22,6	22,3
Beşinci %20	48,4	46,9	47,5	46,2	46,3	44,2
Gini katsayısı	0,428	0,426	0,415	0,394	0,406	0,375

Kaynak: TÜİK, 2006, 2007, 2008, 2009 Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması

4. TÜRKİYE'DE GELİR DAĞILIMININ İYİLEŞTİRİLMESİNE YÖNELİK ÖNERİLER

Gelir dağılımının düzenlenmesine yönelik öneriler, daha çok ekonomik süreç politikalarını içeren kısa vadeli ve ekonomik yapı politikalarını içeren uzun vadeli iki farklı, ancak eş-yönlü strateji çerçevesinde belirlenmektedir. Bu kısa dönemli stratejinin yanında 2003- 2023 yıllarını kapsayan uzun dönemde gelir dağılımının daha adil hale getirilmesinde uygulanabilecek politikaları aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür (DPT, 8BYKP,2008).

- Hızlı ve istikrarlı büyüme gerekmektedir. Bunun için, yatırımların spekülative rant alanları yerine, üretken yatırımlara yönlendirilmesi sağlanmalıdır.
- Nüfus artış hızı mutlaka düşürülmelidir.
- Kır-kent arasında mevcut eğitim kalitesi farklılıkları giderilmelidir.
- Kentlerdeki baskıyı artırmayacak şekilde, kırsal alanlarda tarıma dayalı sanayi kuruluşları kurulmalıdır.
- İşgücünün, emek piyasasına mutlaka belli nitelikler kazandırılarak girmesi sağlanmalıdır.
- Piyasada rekabetin etkin olarak işlemesi sağlanmalıdır.
- Vergi sistemi lüks tüketim ve rantları vergilendirmeli, tasarruf ve yatırımları teşvik etmelidir.
- Kaçak ve sigortasız işçi çalıştırma engellenmelidir.
- Politik istikrar ve güven ortamı sağlanmalıdır.
- Göçe bağlı olarak ortaya çıkan gecekondulaşma ve böylece ortaya çıkan rant alanlarının engellenmesi için kent yerleşim planları ve arsa üretimi konusunda ciddi önlemler alınmalıdır.
- Sermaye piyasası, firmaların ve kamunun finansman açıklarının kapatıldığı spekülative finans merkezi olmaktan çıkarılmalıdır.
- Kayıt dışı ekonomi önlenmeli ve vergi tabanı genişletilerek, ücretlilerin vergi yükü azaltılmalıdır.

Eğitimde fırsat eşitsizliğinin getirdiği gelir bölüşümü dengesizliği, 1980 sonrası dönemde daha da belirginleşmiştir. Bu durum, yüksek gelir, iyi eğitim-yüksek gelir kısır döngüsüne yol açmaktadır. Fonksiyonel bölüşüm yanında, sektörel bölüşüm üzerinde de eğitim etkili olmaktadır. Çünkü kent-kır arasında

Yeşim KUBAR

eğitim olanakları ve düzeyi açısından ortaya çıkan fark sürekli artmaktadır. Buna bağlı olarak kırsal bölgelerdeki okullarda eğitim görmüş öğrencilerin üniversite sınavında başarılı olma şansı, buna bağlı olarak da daha yüksek gelir elde etme olanağı iyice azalmıştır. Böylece, eğitim sistemini ve düzeyinin mevcut yapısı, sektörel gelir dengesizliklerini de körüklemektedir. Benzer bir durum, geri kalmış bölgeler için de geçerlidir. Dolayısıyla, Türkiye’de tüm boyutlarıyla gelir dengesizliğini körükleyen mevcut eğitim sistemi yeniden yapılandırılmalıdır. Geri kalmış bölgelerde kalkınma kutupları oluşturulmalı, tarıma dayalı sanayiler geliştirilmeli, GAP yanında Konya Ovaları Sulama Projesi (KOP) devreye sokulmalıdır. Geri kalmış bölgeler, hızlı işleyen ray hatlarıyla limanlara ve gelişmiş sanayi bölgelerine bağlanmalıdır. Böylece coğrafi koşulların getirdiği, pazara uzaklık ve buna bağlı olarak gelir düşüklüğü aşılanmalıdır.

Türkiye’deki toplum yapısı ve coğrafi farklılıklar nedeniyle, özde ekonomik içerikli olan gelir dağılımı sorununun yarattığı olumsuz etkiler, sadece ekonomik alanla sınırlı kalmamaktadır. Nitekim bölüşüm yapısının, özellikle 1980 sonrası dönemde, tüm boyutlarıyla büyük ölçüde bozulmuş olması, politik, sosyal ve kültürel açıdan da sorunlar yaratacak noktaya gelmiştir. Bu durum Türkiye’de bölüşüm konusuna, bugüne kadar olduğundan daha fazla önem verilmesi ve konunun farklı boyutlarının dikkate alınması gereğini ortaya koymaktadır. Toplumda ortaya çıkan ve bazısı çatışmaya dönüşen sorunların çözümü için atılacak ilk adım gelir dağılımı yapısının, daha fazla geç kalınmadan düzeltilmesidir. Türkiye’de gelir dağılımının daha adil hale getirilmesi önemli bir konudur. Çünkü gelir dağılımında eşitsizliğin artması, sadece ekonomik değil aynı zamanda politik ve sosyo-kültürel sorunlar da yaratmaktadır. Bu nedenle konuya, çok daha geniş bir perspektiften bakılması gerekmektedir. Bu noktadan hareket edildiğinde,

Siyasal İktidarın Kararlılığı: Türkiye’de gelir dağılımında ortaya çıkan olumsuz tablonun iyileştirilmesinde en önemli gereklilik, siyasal iktidarın kararlılığı olmaktadır. Çok partili yaşama geçildiğinden bu yana konuyla ilgili tartışmalar süreklilik kazanmış ancak, temel konularda önemli hiçbir gelişme sağlanamamıştır.

Nüfus Artış Hızının Düşürülmesi Gerekliliği: Hızlı nüfus artışı, mevcut kaynakların daha çok insana paylaştırılmasına ve insanların yaşam standartlarını ve niteliklerini yükseltecek alanlara yatırım yapılmasına engel olmaktadır. Bu nedenle, hızlı nüfus artışını engelleyici önlemlerin alınması ve bu konuda gerekli eğitimin kazandırılması gelir dağılımı eşitsizliğinin giderilmesi için üzerinde durulması gereken önemli konulardan birisi olmaktadır.

Uygulanan Ekonomik Politikaların Etkisi: Enflasyon kabul edilebilir düzeylere düşürülmeden gelir dağılımında iyileşmenin olanaksızlığı açıktır. Enflasyonun düşürülebilmesi için en kısa sürede orta vadeli istikrar programının hazırlanması ve yürürlüğe konması gerekmektedir. İstikrar programının ana hedeflerinden birisi, kamu borçlanma gereğini azaltmak olmalıdır. Bu amaca yönelik olarak kamu gelirleri artırılmalı, kamu harcamalarının, borçlanma yerine sağlam kaynak olan vergi gelirleriyle karşılanması sağlanmalı ve kamu harcamaları disiplin altına alınmalıdır.

Sosyal Güvenlik Hizmetlerinin Yaygınlaştırılması: Sosyal güvenlik hizmetlerinin yaygınlığı ve ucuzluğu, refah düzeyinin artmasına doğrudan etki yapmaktadır. Bu tür harcamalardan vergi alınmaması yanında, kamunun bu

konularda verdiği hizmeti yaygınlaştırması ve kalitesini de artırması gerekmektedir.

5. SONUÇ

Piyasa ekonomisinde gelir dağılımı, iktisat politikasının en önemli beş aracından biri olup çok boyutlu ve karmaşık bir olgudur. Bu nedenle gelir dağılımı eşitsizliğini azaltmanın da karmaşık ve uzun soluklu bir olgu olduğunu kabul etmek gerekmektedir.

Türkiye’de 1994’de olduğu gibi 2000 ve 2001 yıllarında yaşanan ekonomik krizler sonrası uygulanan programlarda kısa ve uzun dönemli hedeflerin birbiriyle çatışması ve kısa dönemli hedeflere ulaşma isteği gelir dağılımının giderek daha da bozulmasına sebep olmuştur. Gelir dağılımı teorileri, genellikle piyasa dağılımı veya birincil gelir dağılımı üzerinde yoğunlaşmış ancak, 1929 kriziyle birlikte ikincil gelir dağılımı önem kazanmıştır. Bu nedenle, gelirin adil dağılımı devletin en önemli görevleri arasında yer almaya başlamıştır. Bu gelişmenin bir sonucu olarak, farklı ekonomik sistem ve gelişme seviyelerine sahip tüm ülkelerde gelir dağılımının iyileştirilmesi, iktisat politikasının temel amaçları arasında yer almaktadır.

Türkiye’de gelir dağılımının daha adil hale getirilmesi, ertelenemez bir hal almıştır. Gelir dağılımında eşitsizliğin artması, sadece ekonomik değil, sosyokültürel sorunlar da yaratmaktadır. Gelir dağılımındaki eşitsizliği gidermek için üretilen mal ve hizmetlerin toplamından elde edilen milli gelir pastasının daha adaletli paylaşımını sağlayacak politikaların geliştirilmesi gerekmektedir. Bunun için, dolaysız vergilere ve servet vergilerine dayanan bir vergi politikasına ve düşük gelirli kesimlere gelir sağlayıcı sosyal transfer politikalarına ihtiyaç duyulmaktadır.

Bir ülkedeki gelir dağılımı, tasarruf hacmini ve tüketimin bileşimini etkilemektedir. Bu nedenle, gelir dağılımındaki bozulmanın derecesinin ve kaynağının belirlenmesi son derece önemlidir. Çünkü, ülkede toplam kaynakların dengeli dağılması sonucu piyasa genişlemesi sağlanarak, üretim potansiyelinin arttırılacağı unutulmamalıdır.

Gelir dağılımı eşitsizliğinin giderilmesi için istikrarlı bir büyümenin sağlanması gereklidir. Bunun için ise, yatırımların üretken yatırımlara yönlendirilmesi sağlanmalıdır. Eğitim seviyesi ve kalitesinde var olan farklılıklar giderilmelidir. Kırsal alanlarda tarıma yönelik sanayi kuruluşları kurulmalı ve desteklenmelidir. Emek piyasasında işgücüne nitelik kazandırılmalıdır. Rekabetin etkin bir şekilde işlemesi ayrıca politik istikrar ve güven ortamı sağlanmalıdır. Böylece, kaynakların etkin kullanımı ve istihdam artışı sağlanmış olacaktır.

Ülkemizde gelir dağılımı çalışmaları yetersizdir. Gelir dağılımındaki eşitsizliğin iyileştirilmesi için politika yapımcılarının uyumlu davranması ve taahhütlerin gerçeğe dönüştürülmesi gerekmektedir. Gelir dağılımındaki eşitsizliğin iyileştirilmesi uzun süreli ve zorlu bir süreçtir. Gelir dağılımında eşitliğin sağlanması için, kişiler ve kurumlarda yeni bakış açıları, öğrenilmiş davranış kalıplarının unutulması ve yenilerinin edinilmesini gerekli olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Aktan, Coşkun Can (2002). Yoksullukla Mücadele Stratejileri ,Hak iş Konfederasyonu Yayınları, Ankara.
- Carnoy, Martin (1992). Education and Economic Development: The First Generation, in Blaug, Mark (Ed), The Economic Value of Education: Studies in The Economics of Education, Edward Elgar Publishing Limited, Cambridge.
- Dirimtekin, Halil (1986). Genel İktisat Teorisi II, Ankara: Sevinç Matbaası.
- Güçlü Sami ve Bilen Mehmet (1995). 1980 Sonrası Gelir Dağılımında Meydana Gelen Değişmeler, Yeni Türkiye Dergisi, Sayı 6- Eylül-Ekim.
- Kepenek, Yakup ve Yentürk Nurhan (2000).Türkiye Ekonomisi, Remzi Kitapevi,11. Basım.
- Karluk, Rıdvan (2005). Cumhuriyet'in İlanından Günümüze Türkiye Ekonomisi'nde Yapısal Dönüşüm, İstanbul: Beta Basım.
- Özbilen, Şevki (1999). Maliye Politikası, Ezgi Kitapevi.
- Parasız İlker, Başoğlu Ufuk, Ölmezoğları Nalan (1999). Gelir Bölüşümü Teori Ve Politika, Bursa :Umut Matbaacılık.
- Şahin, Hüseyin, Türkiye Ekonomisi, Ezgi Kitapevi, Bursa, 1997.
- Türk, İsmail (1999a) Maliye Politikası Amaç, Araçlar ve Çağdaş Bütçe Teorileri, Ankara:Turhan Kitapevi, 1999.
- Türk İsmail (2003). Maliye Politikası, (Güncelleştirilmiş 15. Baskı) Ankara; Turhan Kitapevi, s.313.
- Ulusoy, Ahmet (1999). Maliye politikası. Trabzon: Derya Kitapevi.

Dergiler

- Dumlu Ufuk, Aydın Özlem (2008). Ekonometrik Modellerle Türkiye İçin 2006 Yılı Gini Katsayısı Tahmini, Ege Akademik Bakış Dergisi, Cilt 8,Sayı 1.
- Kuştepe, Yeşim ve Halaç Umut (2004).Türkiye de Genel Gelir Dağılımının Analizi ve İyileştirilmesi ,Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt 6, Sayı: 4.
- Öztürk, Lütfi (2005). Bölgelerarası Gelir Eşitsizliği: İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması'na (İBSS) Göre Eşitsizlik İndeksleri ile Bir Analiz, 1965- 2001, Akdeniz, İ.İ.B.F. Dergisi, Sayı 10.

İnternet

- Aydın, Zeynep Gelir Dağılımı Büyüme,
[http://www.metinberber.ktu.edu.tr/linkler/gda47grup.ppt#284,1\(24/03/2008\)](http://www.metinberber.ktu.edu.tr/linkler/gda47grup.ppt#284,1(24/03/2008))
- Aktan C.Can.,Türkiye'de Gelir Dağılımında Adaletsizlik Sorunu,
[http://www.canaktan.org/ekonomi/yoksulluk/ucuncu-bol/turkiyede-yoksulluk.pdf.\(15/08/2008\)](http://www.canaktan.org/ekonomi/yoksulluk/ucuncu-bol/turkiyede-yoksulluk.pdf.(15/08/2008))
- DPT,Gelir Dağılımı ve Politikaları 7.BYKP, [http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan7.pdf,\(25/07/2008\)](http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan7.pdf,(25/07/2008))
- DPT, 8.BYKP, [http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan8.pdf,s.37.\(03/02/2008\)](http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan8.pdf,s.37.(03/02/2008))
- DPT, 9.BYKP, [http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan9.pdf,s.18.\(13/03/2008\)](http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan9.pdf,s.18.(13/03/2008))
- Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyon Raporu,[http://ekutup.dpt.gov.tr/ekonomi/gelirdag/oik610.pdf\(16/03/2008\)](http://ekutup.dpt.gov.tr/ekonomi/gelirdag/oik610.pdf(16/03/2008))
- Gelir Dağılımı Eşitsizliği Ölçüleri,
[http://www.tusiad.org/turkish/rapor/gelir/EK2.pdf.\(15/03/2008\)](http://www.tusiad.org/turkish/rapor/gelir/EK2.pdf.(15/03/2008))
- İbrahim Güran, Yumuşak ve Mahmut Bilen. Gelir Dağılımı - Beşeri Sermaye İlişkisi ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme,
[http://paribus.tr.googlepages.com/igy_bilen.doc.\(05/04/2009\)](http://paribus.tr.googlepages.com/igy_bilen.doc.(05/04/2009))
- İstatistiğin Doğuşu Gelişimi ve Devlet İstatistik Enstitüsü,
[http://www.die.gov.tr/istDogusu.htm,\(15/07/2008\)](http://www.die.gov.tr/istDogusu.htm,(15/07/2008))
- Nasıl Mükellef Olunur?,

<http://www.maliye.gov.tr/defterdarliklar/kilis/mukellef.asp> (26/12/2007)
TÜSİAD (Türkiye İş Adamları Derneği). Türkiye’de Gelir Dağılımı,
[http://www.tusiad.org/raporlar.nsf/0/47eb2657ee561420422569ae0040OpenD
ocument](http://www.tusiad.org/raporlar.nsf/0/47eb2657ee561420422569ae0040OpenDocument),(05/08/2008)
Yüce Mehmet, Türkiye de Gelir Dağılımındaki Adaletsizliğin İzlenen Vergi ve Harcama
Politikaları ile Bağlantısı, <http://www.isguc.org/myuce3.htm> (14/07/2008)
2002 Hane Halkı Bütçe Anketi Gelir Dağılımı Sonuçları,
<http://www.die.gov.tr/TURKISH/SONIST/HHGELTUK/071103.htm>,
(05/02/2008)